

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І
МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН**

**ЛІНГВІСТИКА Й ЛІНГВОДИДАКТИКА: ЗДОБУТКИ І
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

26-27 листопада

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ**

Одеса – 2020

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І
МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН**

**ЛІНГВІСТИКА Й ЛІНГВОДИДАКТИКА: ЗДОБУТКИ І
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

26-27 листопада 2020 року

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ**

Одеса – 2020

Валентина Ястремська,
здобувач вищої освіти 2 року навчання
за першим (бакалаврським) рівнем
філологічного факультету
Університету Ушинського

Науковий керівник: к.філол. н., доц. В. І. Сподарець

НАЦІОНАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР І НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ

У статті йдеться про національну ідею в драматичній поемі Лесі Українки «Бояриня», зокрема, про національний характер як один з вагомих чинників її творення.

Ключові слова: Леся Українка, «Бояриня», національна ідея, національний характер.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Творчість Лесі Українки безпосередньо пов'язана з соціальним та національним визвольним рухом свого народу. Письменниця глибоко розуміла роль і значення національної ідеї як ідейно-організаційного чинника цього руху. В драматичній поемі «Бояриня» вона звернулася до історичної тематики не випадково, адже історія України – це нескінченні змагання за право бути господарем на своїй землі, за право будувати власну державу і почуватися в ній щасливо. Початок ХХ століття обіцяв значні зрушення на цьому шляху, і письменниця активно включилася в загальну справу. Своїм твором вона намагалася застерегти спільноту від можливих помилок, аби провідники, врахувавши досвід боротьби, більш чітко сформулювали свої завдання і згуртували народні маси на їх успішну реалізацію. На жаль, не склалося як гадалося, і Україна майже на століття втратила можливість вільного і самостійного розвитку. В новому столітті знову з'явився шанс, тож глибокий аналіз ментальності української людини, який ми знаходимо в «Боярині» Лесі Українки, може бути вагомим аргументом в осмисленні і формуванні національної ідеї українства. У цьому, на наш погляд, і полягає актуальність обраної теми, її зв'язок з практичними завданнями нації.

Аналіз наукових досліджень, у яких розглянута проблема і на які спирається автор. Варто нагадати: драматична поема «Бояриня» була написана 1910 року, а опублікована вже по смерті автора – 1914 року. Було ще два видання – 1918 та 1923 років, але потім з відомих причин твір мовби випав з літературного процесу. Він не друкувався і навіть не згадувався дослідниками творчості Лесі Українки. Активно цікавитися поемою почали вже в роки незалежності України, тому аналітичних матеріалів на цю тему обмаль. Серед досліджень, використаних в роботі, фундаментальна праця Д. Донцова «Поетка українського рісорджіменту (Леся Українка)» 1921 року, окремі статті М. Драй-Хмари [3], Г. Могильницької [4], В. Агєєвої [1] та ін., в яких розглянуті різні аспекти досліджуваного питання. Зокрема, національна ідея крізь призму художніх образів, її естетика тощо.

Виклад основного матеріалу. Про українську національну ідею міркують ще від часів Пилипа Орлика, далі, кирило-мефодіївців. Нею пройнята творчість Т. Шевченка, П. Куліша, М. Максимовича, М. Костомарова, І. Нечуя-Левицького, М. Драгоманова, О. Потебні... Вона просвічує в змаганнях за суверенну республіку часів козацької демократії, в стражданнях колоніального рабства, в боротьбі за незалежність УНР, у визвольно-бойовому кличі УПА «здобути або вмерти». Сьогодні національну ідею піднесла Революція гідності. Реально оцінити суспільно-політичні процеси допомагає досвід минулих часів. Не зрозумівши і не усвідомивши надбань попередніх поколінь, ми приречені йти у пільмі, творити державу в надії на випадок, а не покладаючись на досвід і власні сили.

Активним націєтворчим рухом в історії України позначене ХІХ ст., зокрема друга його половина. Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. українська інтелігенція значну увагу приділяла теоретичному осмисленню української національної ідеї, а також питанню її практичної реалізації. Леся Українка належала до представників українського рісорджіменту, для яких висока протомета національного відродження, розбудови й утвердження суверенітету української держави була не просто справою честі, а саме наскрізною і визначальною духовною субстанцією світогляду та життєтворчості (М.Жулинський). Національна ідеологія письменниці, свого часу наголошував Д. Донцов, була «щось зовсім нове. На місце пацифізму – поставила вона ідею войовничого націоналізму, що був для неї ціллю в собі... На місце раціоналізму і утопізму, що видумав «кращі ідеали», – волюнтаризм. Замість харитативного жалю до подавлених активну ненависть до переможців, замість так розширеного в нашій поезії розкошування в почутті жалю до подавлених, насолоди у власних сльозах, ніцшівське *werdet hart!* На місце холодного інтелектуалізму – релігійність фанатика; де досі вихідною точкою був біль і терпіння, принесла вона ображене почування і унесення гарячкою боротьби. Способом там була – еволюція, в неї – революція. Окруження, для якого робила – були не «ближні», а «дальні», не світ сучасників, а світ нащадків...» [2, 167].

Драма «Бояриня» дуже дражлива як для царського режиму, так і для більшовицької влади, – це твір із національної історії, у якому Леся Українка подає художню інтерпретацію трагічної доби, що тривала чверть століття після смерті Богдана Хмельницького, відомої в історії України як «Руїна». Драма, у якій письменниця на тлі українсько-російських стосунків зуміла переконливо показати найбільш вразливі сторони українського національного характеру, що були великою загрозою у справі формування і реалізації української національної ідеї.

Леся Українка добре знала історію, побут доби, про яку писала. Вона цілком адекватно відтворила не тільки дух епохи, стиль мислення представників різних станів, але й деталі звичаїв, поведінки, одягу, інтер'єру та ін. Свідчить це про українську ідею в її світогляді як епіцентр болів, роздумів про національну перспективу, прагнення окреслити причини й наслідки її занепаду. Головне ж – уклала в текст пристрасне бажання бачити народ вільним, гордим, свідомим

своєї моральної сили. Осудила зневіру рабів, покору, пристосуванство і пристосуванців.

Огляд наукових джерел, у яких порушуються питання щодо змісту, структури, функцій національної ідеї, й української зокрема, засвідчив багатополарність поглядів щодо її сутності, а відтак і значну кількість потрактувань цього феномену, які відрізняються одне від одного залежно від того, на чому концентрує свою увагу дослідник: від боротьби за соціальне і національне визволення, реалізації загальнолюдських демократичних цінностей в незалежній Україні до погляду на свою національну спільноту як на єдиний організм, суб'єкт історичного процесу.

Просторово-часова характеристика змісту й значна кількість концептуальних підходів до опису феномену національної ідеї практично унеможливають однозначне визначення цього поняття. Наприклад, за часів Хмельницького національною ідеєю стало здобуття державної незалежності. Для Шевченка - це дотримання загальнолюдських цінностей у вільній Україні. Грушевський основу української ідеї вбачав у праві українського народу на самовизначення. Для Лесі Українки – це революційна боротьба за національну і політичну волю України. Праці сучасників (Л. Лук'яненка, П. Долганова, О. Забужко, С. Іванової, П. Кононенка, В. Пасічника, В. Смолія) дозволяють сформулювати наступні складники української національної ідеї: суверенність, соборність, державність, політична незалежність, національна свобода, загальнонаціональна самоідентифікація, наявність національного ідеалу, що зв'яже воедино минуле, теперішнє і майбутнє нації.

Духовні цінності й символи нації, що втілюють етнічне самоусвідомлення, державотворчі прагнення, національну свободу, зафіксовані насамперед у мові твору й актуалізуються у мовленні персонажів, зокрема через специфічні групи національно маркованої лексики, у використанні архаїчної лексики, що дозволяє відтворити різні сторони соціально-економічного життя народу, його культурні традиції, особливості побуту та звичаїв в описуваний час.

Висновки і перспективи дослідження. Драматична поема «Бояриня» показала палке прагнення Лесі Українки долучитися до складного і вкрай необхідного процесу творення української національної ідеї. Вона підкреслює ті риси українського національного характеру, які заважають процесу: це перш за все якась теляча покірність долі, що межує із зрадництвом, покора і пристосуванство (Степан), брак рішучості в діях і принциповості позиції (Оксана). Перспектива дослідження, наш погляд, полягає у більш ґрунтовному аналізі психології героїв аналізованого твору, що дасть можливість зрозуміти глибинні мотиви їх поведінки, а отже, зробити висновок про засади і принципи виховання справжніх патріотів вітчизни, оскільки процес творення національної ідеї, як було вже підкреслено, всетривалий.

Література

1. Агеєва В. Поетеса зламу століть. Творчість Лесі Українки в постмодерній інтерпретації: монографія. Київ: 2001. 264 с. 2. Донцов Д. Поетка українського рiсорджiменту (Леся Українка). Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. (у трьох книгах). Книга перша. Київ 1994, С.149 – 183. 3. Драй-Хмара М. Бояриня / Леся

Українка. Бояриня. Київ, 1991. С. 3 – 29. 4. *Могильницька Г.* Руїна держави і руїна душі (Драма Лесі Українки «Бояриня»). *Дивослово*. 2007. № 5. С. 17 – 21.